

Державний архів Сумської області
Сумський повітовий суд
м. Суми Сумського повіту Харківської губернії

ФОНД 747

Інвентарний опис № 2

1766-1825 pp.

ПЕРЕДМОВА

до опису № 1 фонду 747 Сумський повітовий суд м. Суми Сумського повіту
Харківської губернії

Фонд 747 надійшов до Державного архіву Сумської області з Харківського облдержархіву у 1971 році.

Повітовий суд – нижча станова судова інстанція у Російській імперії, запроваджена згідно "Учреждения о губерниях" 1775 року — реформою місцевого управління, у ході якої відбулося відокремлення суду від виконавчих органів. З запровадженням намісництва (на Слобожанщині у 1780 р., на Лівобережній Україні у 1782 р.) були утворені повітові суди для вирішення кримінальних та цивільних справ, спочатку тільки для дворян, а після 1796 року для усіх станів повіту (крім міського). До складу повітового суду входили повітовий суддя та два засідателі. Повітовий суддя затверджувався губернатором і часто був ставлеником впливових осіб даної губернії – губернатора або заможних поміщиків своєї округи. До 1831 року повітові судді обиралися на трирічний, а потім – шестирічний термін дворянами повіту, які мали право голосу у повітових зборах, яким виповнилося 25 років, які мали власне село та дослужилися до обер-офіцерського чину. Хто не задовольняв цим умовам, міг бути лише присутнім на всіх дворянських зібраннях, але ні активним, ні пасивним виборчим правом не користувався. Допомогали суддям два засідателі, участь яких у судових процесах була номінальною або зовсім незначною.

Засідання повітового суду за звичайних обставин проводилися три рази на рік ("в три терміни"): перший - з 8 січня до Страсного тижня, другий – після Трійці до 27 червня і третій – від 2 жовтня до 18 грудня. В окремих випадках (за наказом губернатора чи іншої вищої інстанції) повітовий суд проводив додаткові засідання.

Також при кожному повітовому суді обов'язково існувала дворянська опіка, яка складалася з голови - повітового предводителя дворянства, повітового судді та дворянських засідателів. Ця установа була самостійною у виконанні своїх функцій, щоправда, ряд справ вирішувала за допомогою цього суду.

Деякі посади у повітовому суді не були виборними, а люди призначалися на них вільно. Крім посади столоначальника невиборними у повітовому суді були також посади секретарів, канцеляристів, копіїстів, палітурників, сторожів тощо.

Повітовий суд попервах розглядав лише незначні цивільні справи на суму, меншу за 30 крб., а також деякі кримінальні справи (про бродяг, утікачів). Крім власне судових справ, він вирішував і деякі позасудові справи: збереження межових книг та планів, проведення ревізій повітового казначейства, оформлення актів і документів кріпосного порядку тощо.

Одна з функцій повітового суду - це вирішення різного роду земельних суперечок. Наприклад, представники повітового суду повинні були разом з присяжним землеміром оглядати безпосередньо на місці спірні межі, попередивши за шість тижнів про цей огляд як позивача, так і відповідача.

Виконував повітовий суд також певні нотаріальні функції.

Окрім справ, що відносилися до судової сфери, повітовий суд вирішував певні питання також по поліцейському та так званому казенному управліннях: 1) свідоцтво повітового казначейства; 2) видача ярликів (дозволів) на провезення вина тощо.

Апеляційною і ревізійною інстанцією щодо повітового суду спочатку був губернський становий суд («верхній земський суд»), який складався з двох департаментів — кримінального і цивільного. У 1-й пол. 19 ст. його було ліквідовано; апеляційною і ревізійною інстанцією стали губернська палата кримінального суду і губернська палата цивільного суду.

Повітові суди припинили своє існування в результаті проведення судової реформи 1864 року. Реформа проводилася поступово, тому ці суди були скасовані не відразу. 20 листопада 1864 р. з'явилися судові устами, які проголошували в державі новий судоустрій. І затверджені імператором вони були тільки 19 жовтня 1865 р. Миттєво було б нереально ліквідувати старі судові установи, а на їх місці створити нові – всестанові суди, що мали інші структуру та коло повноважень. До моменту остаточної ліквідації повітові суди ще продовжували отримувати та виконувати розпорядження вищих інстанцій, вирішувати кримінальні та цивільні справи. Окремі повітові суди продовжували працювати до 1868-1869 рр.

* * *

Застарілі слова та терміни, які зустрічаються в описах та справах:

Віддача у рекрути, здавачі (віддавальники) у рекрути.

Гуральня – винокурний завод.

Економічні селяни — категорія економічно залежних від держави селян в Російській імперії в другій половині XVIII-першій половині XIX століть. Це були монастирські та церковні селяни, передані в 1764 році в результаті секуляризації церковних земель під управління Колегії економії (звідси і сама назва селян). Цим селянам віддана частина монастирських земель, барщина та натуральний оброк замінені подушним денним оброком. Селяни володіли відносно особистою волею, несли державі повинності. В 1786 році з ліквідацією Колегії економії, економічні селяни перейшли у відомість місцевих органів (казенних палат) і злились із загальною масою державних селян.

Зделочная запись (рос.) – запис угоди щодо розподілу нерухомого майна.

Корчемство – в Московії і Російській імперії таємне виробництво і торгівля спиртними напоями і іншими товарами, що становили монополію держави або обкладеними акцизом. Товарами казенного інтересу були в тому числі пиво, тютюн і сіль, але частіше під корчемством мали на увазі таємне провезення і продаж хлібного вина (горілки).

Корчемник (корчмарь, шинкарь) - той, хто таємно виготовляє вино або торгує ним, не маючи законного права.

Купча кріпость - нотаріальний акт придбання у власність майна, встановлення права необмеженої приватної власності (прикріплення).

Обивателі — у Російській імперії в XIX - початку XX століття так називали поміщиків, землевласників на теренах Білорусі, України, Литви та Польщі. Обиватель (обивателька) є синонімом терміну підданий (піддана).

До *податного стану*, який підлягає обкладанню податтю, відносилися селяни і поселенці власники, селяни тимчасово зобов'язані.

Провладенье – те саме незаконне володіння чужим надбанням протягом певного часу.

Сиделець - для продажу вина в питних будинок державою наймався "казенний сиделець", або цілувальник.

Цехові - п'ять станових груп городян, що враховувалися в окремих розділах міської обивательської книги:

- почесні громадяни (особисті й спадкові)
- купецтво відповідно гільдії (місцеве та з інших міст),
- міщани або «посадські люди»,
- ремісники або «цехові люди»,
- робітники.

Чарочний відкуп - митна реформа 1754 року визначила повсюдні правила казенного виробництва та відпуску населенню через питні заклади алкогольних напоїв. Продукцію власники реалізовували через так званий «чарочний відкуп», що відповідало усім вимогам акцизного законодавства.

* * *

У 2021 році проведено науково-технічну обробку документів постійного терміну зберігання фонду, вдосконалення та переробку описів.

В опис № 1 включені справи Сумського земського суду за звинуваченнями у крадіжках, нанесенні побоїв, заборгованості, зберіганні фальшивих грошей, бродяжництві. Опис № 2 включає справи по чолобиттю та прошенію поміщиків Сумської округи, справи про видачу купчих кріпостей, відчуження майна.

В описах відредаговані заголовки справ, уточнені крайні роки документів, кількість аркушів у справах, описи передруковані, складено передмову, історичну довідку, акт перероблення описів архівного фонду. Справи в описах систематизовані за датами. На впорядковані документи складено: опис № 1 справ постійного зберігання за 1835-1869 роки - 371 спр. та опис № 2 за 1766-1825 роки 24 спр. Старі описи включені в описи № 1 та № 2 під № 371 та № 24.

Передмову склала

Провідний архівіст відділу зберігання,
обліку та довідкового апарату

Ольга АНДРЮЩЕНКО

Сумський повітовий суд
м. Суми Сумського повіту
Харківської губернії

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Державного архіву
Сумської області

_____Юрій Олійник
_____2021

Фонд 747

Опис № 2

справ постійного зберігання
за 1766-1825 рр.

№№ з/п	Індекс справи	Заголовок справи	Крайні дати документів справи	Крайні дати документів справи	Кількість аркушів у справі	Примітки
1	2	3	4	5	6	7
1.		Відомості, вчинені у Сумському повітовому суді про невирішені чолобитні, вотчинні, слідчі справи	1766	1782	11	
2.		Про видачу купчих кріпостей поміщицею Сумської округи Пушкарьовою сину своєму Кіндрату Пушкарьову на нерухоме майно	вересень 1782 р.		2	
3.		Справа Сумської округи поміщика, Сумського гусарського полку капітана Василя Михайлова Вартановського про відчуження йому хутора Наречіє та іншого	18.11.1782	23.03.1783	12	
4.		По чолобиттю поміщиків майора Олексія, поручика Іллі, капітана Василя, прапорщика Івана та поручика Олексія Савич про розділ спадкового рухомого та нерухомого майна	19.12.1782	03.07.1784	88	

1	2	3	4	5	6	7
5.		По чолобиттю Сумської округи поміщика, колезького секретаря Василя Антоновича Маркова про відчуження за ним нерухомого майна	23.11.1783	03.01.1786	19	
6.		По чолобиттю поміщиці, вдови капітана Євдокії Іванової, доньки померлого капітана Семена Васильєва Савичева, про відчуження за нею нерухомого майна	04.06.1785	26.01.1788	9	
7.		По чолобиттю Сумської округи поміщика, капітана Василя Савича про відчуження за ним нерухомого майна хутора під назвою Цамишинський у містечка Стародубівське	02.06.1785	26.01.1788	8	
8.		По чолобиттю поміщика, артилерії підпрапорщика Олексія Савича про відчуження за ним спадкового після діда його нерухомого майна	02.06.1785	26.01.1788	9	
9.		По чолобиттю поміщика Іллі Савича про відчуження за ним хутора на найменування Камишанский та пустки Стародубовська з належними до них угоддями	24.05.1785	26.01.1788	11	
10.		По чолобиттю Сумської округи поміщика, колезького протоколіста Івана Григорієва Фоменкова про відчуження за ним хутора Хитайлівський з усіма належними йому угоддями	07.05.1785	04.06.1785	7	

1	2	3	4	5	6	7
11.		По чолобиттю Сумської округи поміщика, провінціального секретаря Івана Омелянова Стрельченкова про відчуження за ним нерухомого майна	26.05.1785	07.06.1785	9	
12.		По чолобиттю Сумської округи поміщика, прапорщика Миколи Сергієва Пономаревського про відчуження за ним хутора Лозовецький та сінокісної луки	24.05.1785	22.01.1787	11	
13.		По прошенію Рильської округи поміщика, харківської штатної роти капітана Ісака Філіппова Дерюгіна про довідку про відчуження за ним нерухомого майна, яке значиться в купчій від поміщика, міського секретаря Корнія Татарінова	31.07.1788	02.06.1789	10	
14.		По прошенію Сумської округи поміщика, капітана у відставці Якова Васильєва Позивалкова про відчуження за ним нерухомого майна, що складається в Сумському окрузі в урочищі За Дальніми Ільмами сінокісної та орної землі	24.01.1788	05.02.1789	14	

1	2	3	4	5	6	7
15.		По прошенію Сумської округи поміщика, прапорщика Миколи Іванова Єфремова про відчуження за ним нерухомого майна, що складається в хуторах Стрельнічний та Довженківський в пустці Курилівщина та з лавки у м. Суми та все те, що залишилося йому від рідного брата його, все без залишку	03.05.1788	20.03.1789	12	
16.		По прошенію Сумської округи поміщика, прапорщика Степана Андрієва Копейчикова про виділення та відчуження з батьківського нерухомого майна по «зделочной записи» з хутора Костяківського, який належить йому по розділу з братами	25.10.1789	15.04.1790	15	
17.		Випис дана Сумської округи поміщику, прапорщику Михаїлу Лаврентьєву про купівлю ним маєтку у селі Баранівка	28.08.1789		6	
18.		Купчий запис генерала-поручика дійсного камергера та різних орденів кавалера Олександра Самойлова на продаж поміщику Михайлу Козьмину Лаврентьєву свого рухомого та нерухомого майна	05.03.1790		2	
19.		Купчий запис поміщиці Ганни Михайлової Алфьорової (по батькові Власовська) на продаж брату своєму підпоручику Михайлу Михайлову Власовському маєтку	30.06.1791	31.05.1795	4	

1	2	3	4	5	6	7
20.		Купчий запис Сумської округи поміщика Олександра Дмитрієва та його дружини Марії Матвієвої на продаж маєтку поміщику Михайлу Козьмину Лаврентьєву	27.08.1796	29.10.1796	2	
21.		Купчий запис Сумської округи поміщика Івана Семенова Савича на продаж поміщику поручику Михайлу Козьмину Лаврентьєву та спадкоємцям його маєтку	12.05.1797		2	
22.		Купчий запис Сумської округи поміщика, губернського реєстратора Василя Козьміна Лаврентьєва на продаж брату своєму поручику Михайлу Козьміну Лаврентьєву маєтку	08.04.1799	21.03.1800	4	
23.		Копія з оригінального духовного заповіту Сумського повіту поміщика поручика Михайла Козьміна Лаврентьєва свого рухомого та нерухомого майна племіннику своєму Сумського повіту поміщику титулярному раднику Павлу Михайлову Линтварьову	02.07.1825		2	
24.		Старий опис			2	

До опису внесено 24 (двадцять чотири) справи з № 1 по № 24, у тому числі:

літерні №№ _____,

пропущені №№ _____

Укладач опису:

Провідний архівіст відділу зберігання,
обліку та довідкового апарату

Ольга АНДРЮЩЕНКО

29.03.2021

Перевідна таблиця шифрів опис № 2 фонду 747

Новий номер справи	Старий номер справи	Новий номер справи	Старий номер справи
1.	23	14.	13
2.	3	15.	14
3.	24	16.	15
4.	2	17.	16
5.	4	18.	17
6.	5	19.	18
7.	6	20.	19
8.	7	21.	20
9.	8	22.	21
10.	9	23.	22
11.	10	24.	Старий опис
12.	11		
13.	12		